

az önbecsülés és a pozitív társadalmi attitűd fejlesztését tárgyalja konkrét gyermekirodalmi művek segítségével. Paola Traverso olyan gyakorlatokat javasol, amelyek könnyen adaptálhatóak a környezeti adottságokhoz és a társadalmi sajátosságokhoz. A 18. (195–203) és a 19. (205–217) fejezet szintén összekapcsolódik, mivel a művészet oldaláról közelítik meg a gyermekirodalom kérdését. A kreatív történetírás tanításáról szóló 18. fejezetben a szerzők azt a négy lépést ismertetik, melyet végig kell járnunk a kreatív írás során, művészi, zenei elemeket is bevonva. Az utolsó, 19. fejezet a történetről mint szimfóniáról szól. A tapasztalt szerző, Andrew Wright szerint a szavakat mindig a kommunikáció nem nyelvi elemeinek kell tekintenünk. Ez a fejezet számtalan példával szolgál a nonverbális kommunikációs módokról, és még esettanulmányt is olvashatunk Ötziről, illetve a jégbe fagyott ősemlék angolórai kalandjairól.

Az utolsó, összegző fejezet (219–222) szorosán kapcsolódik a bevezetőhöz, mintegy keretbe foglalja a tanulmányok sorozatát. Lütge hangsúlyozza, hogy a négy fő rész szorosán összefügg egymással, és kitér a jövőbeli lehetőségekre és kihívásokra, a technikai fejlődés által generált újdonságokra is.

Összességében úgy gondolom, a kötet sikeres vállalkozás abban a tekintetben, hogy teljesen különböző szempontokból világítja meg a gyermekirodalom alkalmazásának lehetőségeit az idegennyelv-oktatásban. Olvashatunk elméleti kérdésekről, empirikus kutatásokról, jó tapasztalatokról egyaránt, igaz, kissé egyenetlen stílusban és minőségben. Szomorúan tapasztalhatjuk azonban, hogy magyarországi vonatkozású tanulmány nem szerepel a kiadványban, bár kiváló magyar kutatóink, pedagógusaink írásaira többször is hivatkoznak (például Lugossy Rékáéra). A könyv érdemei között meg kell még említenünk a végén található további hasznos anyagok és források hivatkozási listáját és a megadott internetes linkeket (223–224).

Nagy-Kolozsvári Enikő

Fábián Zsuzsanna – Szöllősy Éva
(szerk.)
Szótár, lexikon, enciklopédia
Kérdések és feladatok

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2015. 146 p.
ISBN: 978-963-409-009-0

Az utóbbi évtizedekben lezajlott tudományos-technológiai forradalom következtében végbemenő változások a lexikográfiát is érintik. A diszciplínának alkalmaznia kell az új szótárkészítési módokat, forrásként kell használnia az interneten elérhető adatbázisokat, elemeznie kell az online szótárakat, fel kell térképeznie az új szótárfelhasználói igényeket és szokásokat is. Fel kell mutatnia egy önálló elméleti és módszertani hátteret.

Az MTA I. osztályához kapcsolódó Szótári Munkabizottság a fent említett feladatok elvégzéséhez járul hozzá ennek a tanulmánykötetnek a kiadásával. A szerzők a három műfaj (szótár, lexikon, enciklopédia) hasonlóságait és különbözőségeit járják körül írásaikban, hozzájárulva ezzel a terminológia modernizálásához és pontosításához. Rávilágítanak arra, hogy célszerű lenne megalkotni a három, egymással rokon vonásokat is mutató műfajt magában foglaló felettes terminust és elterjeszteni a magyar lexikográfiai szakirodalomban.

Magay Tamás *Szótár, enciklopédia és tipológia* című tanulmányában Fóris Ágotával vitatkozik. Szerinte Fóris a szótár fogalmának újradefiniálásával, jelentésének kibővítésével elmossa a határvonalat a klasszikus értelemben vett szótár, az enciklopédia, a lexikon és az elektronikus adatbázis között. Véleménye szerint a szótárfogalom nem változott meg, csak a jelentésköre bővült. A jelentések sorába be kell iktatni egy új jelentést: a „gyűjteményes adatbázist”, amely átvezet a különböző adathordozókon megjelenő „elektronikus szótárhoz”. A szótár fogalma az internet elterjedésével sem változott meg, csupán a hordozóközege bővült (9–10). A szerző kitér arra is, hogy az elektronikus szótárak tipológiáját még nem lehet felállítani, mert a műfaj jelenleg alakulóban van.

Fábíán Zsuzsanna *A szótár, illetve a lexikon és az enciklopédia megkülönböztetése az „enciklopédikus szótár” műfajának tükrében* című írásában a szótárt nyelvi ismeretek tárának, az enciklopédiát pedig általános tudástárnak tekinti (18). A szerző szerint a lexikon és az enciklopédia közti különbségek egyrészt területi vonatkozásban, másrészt a lefedett tudományterület nagyságában mutatkoznak meg; szemben az enciklopédia nagyságával, terjedelmes szócikkeivel a lexikon rövidebb, szócikkei pedig tömörek; amíg az enciklopédia gyakran az egyetemes tudás tára, addig a lexikon inkább egy-egy szakterületé (21). Az enciklopédikus szótárnak két jelentése ismert a lexikográfia történetében: egyrészt használható 'enciklopédia' jelentésben, másrészt 'a szótár és az enciklopédia egységét megvalósító közös műfaj' értelemben (24).

Ittzés Nóra *A nyelvi, illetve az enciklopédikus-lexikális elemek szerepe a szótári értelmezésben* című tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, mikor van szükség a tárgyi valóságra utaló enciklopédikus információk visszaadására az egynyelvű értelmező szótárakban. A szerző megkülönbözteti a szótár fogalmát a lexikontól és az enciklopédiától: a szótár (meghatározott szempontok szerint válogatott) szavakról közöl ismereteket, a lexikon és az enciklopédia a „tárgyi” valóság bizonyos elemeiről tudott vagy gondolt ismeretek tára. *A magyar nyelv nagyszótára* (Ittzés 2006–2013) készítése során szerzett tapasztalataira támaszkodva Ittzés azt elemzi, milyen jellegű, mely fogalomkörbe tartozó címszavak esetében szükséges enciklopédikus-lexikális információ a jelentés azonosításához, és melyek azok a megoldások, amelyek segítségével elérhető ez a cél. A szerző nézeteit az állat- és növénynevek kezelésének bemutatásával illusztrálja.

Kiss Gábor *A magyar nyelv értelmező szótárában és lexikonokban, enciklopédiákban is megtalálható szókapcsolatok definícióinak összevetése* című írásában a készülő *Tudományos szókapcsolatok szótára* munkálatai során eddig mutatkozó eredményeket, illetve magát

a munkafolyamatot mutatja be: *A magyar nyelv értelmező szótára* (Bárczi–Országh 1959–1962) értelmezett szókapcsolatai mellé további 16 lexikonból, kézikönyvből (például *Akadémiai kislexikon* [Barabás–Bárány 1990], *Katolikus lexikon* [Diós 1993–2010], *Magyar néprajzi lexikon* [Ortutay 1977–1982]) gyűjtöttek szókapcsolatokat meghatározásaikkal együtt (50). Így jött létre egy 4865 szócikkből álló gyűjtemény.

Pusztai Ferenc *Fordulat és folytonosság a magyar szótárírásban* című tanulmányában felhívja a figyelmet a szóképzletben és magában a lexikográfiában is megfigyelhető változásokra. Növekedett az idegen szavak aránya, terjed a szleng szóban és írásban. Mindkét alcsoport szótári felvétele és főleg szóképzleti rétegbe sorolása számos kérdést vet fel. Pusztai a lexikográfiai fordulat és a folytonosság szoros kapcsolata mellett foglal állást.

Bernáth Csilla *Moment-Wörterbuch – egy különös című szótár a 19. századból* című munkájában egy 1198 számozott oldalt tartalmazó szótárt ismertet, amely német, angol, francia és olasz nyelvű szócikkeket tartalmaz folyamatos ábécérendben. Bernáth kutatása alapján 1890 és 1895 közé teszi a szerző és évszám feltüntetése nélkül megjelent, lexikográfiai kuriózumnak nevezhető szótár megjelenését.

Uzonyi Pál *A tulajdonnevek kezelése az egy- és kétnyelvű szótárakban* című írásában rámutat arra, hogy az általánosan deklarált alapelvek ellenére a régebbi és a legújabb értelmező szótárak is tartalmaznak tulajdonnévi címszavakat (például helyneveket). Egyes egynyelvű szótárak éppen ezért olyan információkat is közölnek, amelyek inkább lexikonokba kíváncsoznának. A kétnyelvű szótárak számára a tulajdonnevek a nyelvenként eltérő íráskép és/vagy kiejtés miatt potenciális címszavaknak számítanak (például *Sarolta – Charlotte*). Uzonyi szerint a tulajdonneveket nem lenne érdemes teljesen kizárni a szótárakból, de döntő különbséget kell tenni az egy- és a kétnyelvű szótár között a tekintetben, mely tulajdonneveket veszi fel címszóként.

Mártonfi Attila írása szintén a tulajdonnevek szótári kezelésével foglalkozik a *Kisenciklopédia a szótárban? A tulajdonnevek (írói) szótári kidolgozása* című tanulmányában. Négy magyar írói szótár (*Juhász Gyula költői nyelvének szótára* [Benkő 1972], *Petőfi-szótár* [Gáldi 1973–1987], *Bánk bán-szótár* [Beke 1991], *Balassi-szótár* [Jakab–Bölcskei 2000]) összehasonlításával vállalkozik a tulajdonnevek értelmezésére, melyek jó példával szolgálnak a különféle lehetséges kidolgozási módokra. Mártonfi a köznévi és a tulajdonnévi megkülönböztetésekor abból indul ki, hogy míg az előbbieket – a korábbi nyelvhasználat alapján – motiváltak, az utóbbiak egy névadási aktus következtében jelentésstanilag motiválatlanul jönnek létre (87).

Szöllősy Éva *Illusztrációk modern értelmező szótárainkban* című munkájában felhívja a figyelmet arra, hogy a (meta)lexikográfia nemzetközi fórumain is kevés szó esik a szótári illusztrációkról, a hazai lexikográfiában pedig szinte semmi. A képek megjelenése közel sem problémamentes, ugyanis az illusztrációk mindig enciklopédikus elemeket visznek a szótárba, ezzel elhomályosítva bizonyos műfaji és terminológiai határokat (101). Magyar nyelven még a terminusok is hiányoznak a képekkel illusztrált szótár és a képes táblákból álló szótár (*képes szótár* és a *képesszótár*) megkülönböztetésére, melyeket az angol *Dictionary of lexicography* (Hartmann–James 2001) jól elkülönít (*illustrated dictionary – picture dictionary* vagy *pictorial dictionary*) (105). Szöllősy három magyar értelmező szótár (*Magyar értelmező kéziszótár* [Juhász et al. 1972], *Képes diák-szótár* [Grétsy–Kemény 1992], *Értelmező szótár+* [Eöry 2007]) eltérő illusztrációs filozófiáját elemzi, különös tekintettel a címszó, a jelentés(ek) és jelentésmagyarázat(ok), valamint a hozzájuk tartozó illusztráció képe(i) és szövege(i) kölcsönös kapcsolataira, de kitér az *Értelmező szótár+* hibáira, melyeket a recepció jórészt észre sem vett (111–117).

Pajzs Júlia *Szótár és enciklopédia az online világban* című írásában azt vizsgálja, ho-

gyan befolyásolja az elektronikus változatok elsődlegessé válása az enciklopédikus és a nyelvi információ elhelyezését a szótárakban. A technológia fejlődése lehetővé tette a szótári adatbázisok készítőinek, hogy a nyelvi és az enciklopédikus információt egyidejűleg közöljék a felhasználókkal. Pajzs azonban az *eb* és a *kócs* szavak segítségével amellest érvel, hogy célszerűbb szétválasztani a két információ típust, a szótárakban csak a nyelvi információkat megjelölni. Szerinte az elektronikus szótárak és enciklopédiák kölcsönös egymásra utalással tudják leginkább kielégíteni a felhasználók igényeit. Minőségi tartalmakat kell könnyen és jól kezelhető módon hozzáférhetővé tenni az adott pillanatban legmodernebb és széles körben használatos technikai eszközökön (125).

Gaál Péter *Nyelvi és enciklopédikus információk az online szótárakban* című munkájában – Fóris hármas felosztását (enciklopédia, lexikon vagy enciklopédikus szótár, szótár) követve – az online enciklopédiákban, az online enciklopédikus szótárakban és az online nyelvi szótárakban vizsgálja a feldolgozott nyelvi és enciklopédikus információk előfordulását és egymáshoz viszonyított arányát, valamint azt, hogy tapasztalható-e különbség a hagyományos és az online szótártípusok között a feldolgozott információt illetően. Gaál az angol nyelvű *Lexicon of Linguistics*-t és a német nyelvű *Online Lexikon Linguistik*-et hozza példának, melyek nyelvészeti fogalmak magyarázatát adják, és kizárólag enciklopédikus információkat foglalnak magukban, valamint a *Magyar Katolikus Lexikont*, a *Wiktionary*-t, a *Longman* online változatát és a *WikiSzótár.hu*-t (131). A szerző arra a megállapításra jut, hogy az online referenciaművek a szótári információk arányát tekintve egyelőre a hagyományos referenciaműveknél megszokott szótári információkhoz közelebb vannak: az enciklopédiák és enciklopédikus szótárak főként enciklopédikus információkat, a nyelvi szótárak főként nyelvészeti információkat tartalmaznak. Gaál szerint az online szótárak szerkesztői

azért követik ezt a struktúrát, mert a felhasználók szótárválasztásnál a hagyományos referenciaművek megfelelőit keresik online környezetben is. A technológiai újításoknak köszönhetően azonban a jövőben az igények is változhatnak, és a referenciaművek is átstrukturálódhatnak.

Mártonfi Attila és Varrók Ilona *A nagy kulturális és földrajzi távolság lexikográfiai áthidalása a Japán–magyar nagyszótárban* című tanulmányukban a japán és a magyar nyelv közti földrajzi és kulturális távolságból fakadó problémákat járják körül. A szerzők kitérnek a két írásrendszerre, illetve az ezen alapuló két tipográfiai-lexikográfiai konvenciórendszer közötti különbségekre; a két nyelv nyelvelírásai hagyományainak különbözőségére; a japán kultúra különféle területeinek (például irodalmi műfajok, öltözködés, gasztronómia, sportok) fogalomkészletére; a növény- és állatrendszertan megnevezési eltéréseire.

A Tinta Könyvkiadó *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* sorozatának e tagja a szótárkészítés legújabb kihívásaira ad elméleti szinten igényes válaszokat. A szerzők felkészültségének és a szerkesztők precizitásának köszönhetően szakmailag igényes művet vehet kezébe az olvasó. Elsősorban a lexikográfia iránt érdeklődők tanulhatnak a kötetben megjelent írásokból, de a nyelvészet más területeit tanulmányozók számára is jó szívvel ajánljuk ezt a karcsú, ám tartalmas könyvecskét.

Cser Alexandra – Nagy Tamás

IRODALOM

- Barabás Éva – Bárány Lászlóné (szerk., 1990): *Akadémiai kislexikon* 1–2. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bárczi Géza – Ország László (főszerk., 1959–1962): *A magyar nyelv értelmező szótára* I–VII. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Beke József (1991): *Bánk bán-szótár. Katona József Bánk bán című drámájának szókészlete*. Kecskemét: Katona József Társaság.
- Benkő László (1972): *Juhász Gyula költői nyelvének szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Diós István (főszerk., 1993–2010): *Katolikus lexikon* I–XV. Budapest: Szent István Társulat.
- Eöry Vilma (főszerk., 2007): *Értelmező szótár+. Értelmezések, példamondatok, szinonimák, elmentések, szólások, közmondások, etimológiák, nyelvhasználati tanácsok és fogalomkörü csoportok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Gáldi László (szerk., 1973–1987): *Petőfi-szótár. Petőfi Sándor életművének szókészlete* I–IV. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Grétsy László – Kemény Gábor (szerk., 1992): *Képes diákszótár*. Illusztr.: Balogh Jenő. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hartmann, R. R. K. – James, G. (2001): *Dictionary of lexicography*. London – New York: Routledge.
- Ittész Nóra (főszerk., 2006–2013): *A magyar nyelv nagyszótára* I–V. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Jakab László – Bölskei András 2000. *Balassi-szótár*. Debrecen: Debreceni Egyetem. <http://mek.oszk.hu/01300/01363/>. (Letöltve: 2015. 11. 04.)
- Juhász József – Szóke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (szerk., 1972): *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lexicon of Linguistics. <http://www2.let.uu.nl/uil-ots/lexicon/>. (Letöltve: 2015. 11. 04.)
- Longman English Dictionary Online. <http://www.ldoceonline.com/>. (Letöltve: 2015. 11. 04.)
- Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/>. (Letöltve: 2015. 11. 04.)
- Online Lexikon Linguistik. <http://lexikon.anaman.de/lexikon.htm>. (Letöltve: 2015. 05. 04.)
- Ortutay Gyula (főszerk., 1977–1982): *Magyar néprajzi lexikon* I–V. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- WikiSzótár.hu. http://wikiszotar.hu/wiki/magyar_ertelmezo_szotar. (Letöltve: 2015. 11. 04.)
- Wiktionary. <http://en.wiktionary.org/wiki>. (Letöltve: 2015. 11. 04.)